

■ С.К. РУДИК, докт. вет. наук, професор, академік АНВО України

ВІДКРИТТЯ УКРАЇНСЬКИХ МАЙСТРІВ

До XIX ст. фахівців лікувальної справи тварин називали кінськими майстрами. Вони закінчували шестирічний курс навчання (підмайстер, майстер) при ковальських цехах [1]. Крім того, отримували статус міщанина. З відкриттям університетів у Східній Європі (Львівського, Харківського) знизився статус цехів. При Харківському університеті існувало відділення лікарських (ветеринарних) і медичних наук, де готували фахівців з медицини та ветеринарії. Водночас діяв табель про ранги, який давав можливість випускникам університетів досягти IV і V рангу (статський радник, дійсний статський радник) і автоматично отримати статус дворянина.

Слід зазначити, що у IX–XIII ст. цехи називалися школами. У Києві існувала школа ковальського мистецтва, де навчали бакалаврів (3 роки) і магістрів (3 роки). У XIV ст. термін «школа» було замінено на «цех». Цехи існували у Західній Європі, звідки й поширилися в Україну та Росію.

Німецьке слово «die Zeche, Zeichen» означає знак, прапор, оскільки кожна група ремісників мала свою особливу атрибутику.

У європейських країнах університети спочатку склалися з цехів, а не з факультетів. При університетах, а пізніше при ветеринарних училищах (інститутах) існували посади вчених ковалів, які здобували фах лише у ковальських цехах.

У IX ст. у київській школі ковальського мистецтва відбулося відкриття світового рівня – виготовлено металеву кінську підкову, яку прикріплювали до копитного рогу ухналями по 6 або 8 штук на кожну.

Три подібні підкови зберігаються нині у Тернопільському музеї. Четверта, та, яку загубили коні князя Володимира, коли він там перебував, знаходиться у музеї Херсонеса (Крим).

Раніше вважали, що найдавнішою

підковою була гальська (XII ст.). Наші дослідження засвідчили, що «тернопільські» підкови виготовлені на 300 років раніше. Про це доповіли на IX конгресі істориків у Мюнхені (Німеччина, 1997), в результаті чого й було визнано український пріоритет [4, 5].

Розміщувалася київська школа ковальської майстерності на Княжій горі, де нині розташований Національний історичний музей. Цей заклад зображений на мініатюрі Іпатіївського літопису (X ст.) [2].

Наступним відкриттям українських кінських майстрів став металевий троакар, який використовували для проколу сліпої кишки у коней при здутті. Цей інструмент було знайдено під час розкопок (1998–2008 рр.) біля с. Шестовиця на Чернігівщині (розкопки О.П. Моці, В.П. Коваленка, Ю.М. Ситого) Шестовицькою міжнародною археологічною експедицією. Ця знахідка (№1083) експонується у Чернігівському обласному історичному музеї ім. В.В. Тарнавського. Довжина троакара 198 мм, діаметр – 10 мм. Закінчується він вушком з кільцем.

Фахівці лікувальної справи коней до XIX ст. носили троакари на ремені разом з аптекарською ложкою. Особливо часто їх можна було помітити у військових стадників Запорозької Січі [1].

Ось як описує історик і краєзнавець Д. Яворницький таких людей: «... виділяються своєю оригінальністю серед козаків та всіх козацьких чинів запорозького війська. Вони оперізувалися шкіряними ремнями і через плече навішували шкіряний гаман, прикрашений мідними, срібними та золотими блискітками, гудзиками. У гамані носили кресало, кремінь і губку на різний випадок, а біля ремня обов'язково прив'язували швайку та ложкар».

На той час в усіх країнах ветеринарні та медичні фахівці носили одяг особливої форми як ознаку належності до певного ремесла. До ремня прикріплювали не швайку, а троакар.

Рис. 1. Перші металеві підкови (IX ст., Тернопільський краєзнавчий музей)

Ложка ж була потрібна як вимірювальний інструмент.

Із матеріалів археологічних розкопок битви під Брестечком (1651 р.) можна встановити, чим був наповнений гаман військового стадника, – ліки першої потреби, троакар, аптекарська ложка.

Отже, українські кінські майстри у IX–X ст. зробили відкриття світового значення – винайшли металеву підкову та троакар.

Рис. 2. Троакар (X ст., Чернігівський обласний історичний музей)

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рудик С. Тваринництво, лікувальна справа та освіта держави Запорозька Січ. – К., – 2006. – 184 с.
2. Рудик С. Моя Alma mater. – К., – 2007. – 338 с.
3. Рудик С. Гордість «Харьковского ветеринарного института императора Николая I» (1805–1905). – К., – 2009. – 376 с.
4. Rudik S. Contribution to the history of the horse domestication and breeding in the Ukraine // Historia medicinae veterinariae. – 2003. – 28:2. – P. 41–46.
5. Rudik S.K., Manuylenko O.L. Contribution of the Kyivo-Mogylans'ka Academy graduates to the development of science and education in the Eastern Europe // Historia medicinae veterinariae. – 2008. – 33:3 – P. 101–110. ☉

Одержано 13.05.2011